

Prof. dr. sc. Drago Roksandić, NA KRAJU JEDNOG NOVOG POČETKA (Povodom „Razgovora o *Analima*“)

U hrvatskoj historiografiji još uvijek nema pouzdanog uvida u recepciju historiografske kulture časopisa/škole *Annales* od njezina utemeljenja 1920-ih/1930-ih godina. Zahvaljujući prije svega profesorici Mirjani Gross i svemu što je učinila na njezinu kritičkom aktualiziranju u nas od 1970-ih godina, kao i radnim doprinosima više drugih, međusobno prije različitih nego sličnih povjesničara, sociologa, kulturnih antropologa, ali i politologa te drugih kulturnih stvaralaca, napose nakladnika, poput Alberta Goldsteina, ova historiografska kultura ostala je živom među novim generacijama hrvatskih povjesničara, neovisno o tome što je u 1990-im godinama morala izdržati val neotradicionalizma, da upotrijebim što neutralniji pojam, a 2000-ih postmodernizma.

Upravo u tom smislu, ovi razgovori su nesvakidašnji događaj u suvremenoj hrvatskoj historiografiji. Oni su prije svega dokaz zrelosti, ali i intelektualne radoznalosti jedne studentske generacije koja je mentalno spremna prihvatiti pluralizam historiografskih tradicija u Europi i upustiti se u njihovo kritičko propitivanje na način koji daleko prelazi granice onoga što se radno zbiva u hrvatskoj historiografiji! Dakle, čestitke kolegi Filipu Šimetinu Šegviću te suradnicama i suradnicima Tomislavu Brandolici, Marti Fiolić, Kristini Frančina, Marku Lovriću, Andreji Piršić, Nikolini Šimetin Šegvić, Stefanu Treskanici.

Istovremeno, ovi su razgovori za mene osobno povod razmisliti, dijelom u tradiciji analističke *égohistoire*, kako kontekstualizirati upravo obavljene posao, kako ga učiniti dijelom hrvatskih recepcija historiografske kulture *Annales*, ali i razvoja hrvatske historiografije u europskom kontekstu. Ograničit ću se na svega nekoliko vidova.

Prvo, mišljenja sam da će se, u ne tako dalekoj budućnosti, u pisanju povijesti hrvatske historiografije nametnuti jedna zasad hipotetična periodizacijska cezura

između onih generacija povjesničara koji su studirali povijest i pripremali pojedine ispite čitajući integralne tekstove studija, monografija i sinteza te onih koji su od početka bili odgajani na *digest* izborima tekstova, k tome, što bi moglo biti još važnije, u uvjerenju da je epistemološka inovacija uvijek negdje „drugdje“, a nikada u historijskoj znanosti! Ove razgovore vodila je skupina studenata koja premošćuje cezuru o kojoj je riječ. Čine ju oni koji su počeli studirati prije i poslije bolonjskog „obrata“, izvedenog, dakako, na hrvatski način, kao što je to, uostalom, bio slučaj u svim drugim zemljama koje su prihvatile bolonjska načela. Riječ je o studenticama i studentima koji su sami bili u mogućnosti kritički vrednovati prednosti i nedostatke različitih pristupa studiju povijesti te profesionalnom „zanatu“ i time se izravno ili neizravno suočiti s temeljnim problemima struke i historijske znanosti u jednoj, inače „tranzicijskoj epohi“.

Drugo, ova cezura se u slučaju studija povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu podudarila, u svega nekoliko godina razmaka, s jednom drugom cezuroom, s ulaskom u „informatičku epohu“. Godine 2001., obilježavajući 30. obljetnicu Zavoda za hrvatsku povijest, Odsjek i Zavod realizirali su ambicioznu međunarodnu znanstvenu konferenciju „Povijesna istraživanja, studij povijesti i informatizacija“ (Zagreb, 10. – 12. prosinca 2001.), a godinu dana kasnije, zahvaljujući obilnoj novčanoj potpori iz sredstava hrvatske Vlade, utemeljena je Kompjutorska učionica u dvorani A-202 te uređen Kompjutorski laboratorij u A-200. (U suradnji s Odsjekom za etnologiju informatički je opremljena A-001.) Neovisno o institucionalnom neuspjehu ovog projekta, individualna informatička pismenost na zagrebačkom je Odsjeku za povijest, zahvaljujući svemu onome što je inače učinio Filozofski fakultet, dosegla razinu koja je međunarodno respektabilna. Ovi su razgovori tome najbolji dokaz.

Treće, neovisno o individualnim motivacijama sviju onih koji su razgovore kolektivno osmišljavali i vodili, teško da bi oni bili takvi kakvi jesu bez obilja obavijesti na internetu i mogućnosti komunikacije internetom. Polazeći od svojih studijskih interesa i kumuliranih poticaja, kolega Filip Šimetin Šegvić i suradnici otisnuli su se u svijet usmenih, tiskanih i digitalnih poruka, koje se sada, u komprimiranom obliku, pojavljuju u ovome broju časopisa *Pro tempore* prividno kao „razgovori“. U biti su jedan novi stručni *genre*, koji će vjerojatno imati dugoročnije učinke u profesionalnom sazrijevanju ove „radne zajednice“. Bitno je imati na umu da je jedan započeti „razgovor“ inicirao potrebu da se uđe u drugi, treći itd., a svaki od njih, vođen na najmanje dva jezika, pretvarao se u brojne problemske, pojmovne i druge izazove. Spremnost i umijeće članova ove skupine da tražeći odgovore na svoja pitanja radno komuniciraju s većim brojem nastavnika, članova ovog Odsjeka, dokazi su o nastajanju jednoga novog mentaliteta među našim studentima povijesti, a time, iskreno se nadam, među hrvatskim povjesničarima općenito.¹

Četvrto, teško mi je pisati naručeni predgovor nečemu u čemu sam i sam bio, ako ništa drugo, aktivni svjedok. Naime, moja suradnja s kolegom Filipom Šimetinom Šegvićem i drugim autorima ovog bloka intervjuja počela je na njihovu inicijativu negdje na početku posla u koji su se bili odlučili upustiti. Zatekao me je bio njihov projekt! S jedne strane mi je uistinu bilo drago da je jedna skupina talentiranih i vrijednih studenata bila odlučila kritički se „vratiti“ tradiciji koja je u štočemu apartna u odnosu spram spomenutih dominantnih trendova, k tome, u ambivalentnom odnosu spram, u nas uvelike prokazanog, marksizma. S druge strane, moram to otvoreno reći, bio

sam skeptičan, mnogo skeptičniji nego što sam im to u početku bio rekao, kako će reagirati „velika imena“ koja su mi naveli na njihovu molbu preddiplomskih studenata povijesti – koliko god ta pitanja poticajna bila – da odgovore na pitanja koja potječu iz iskustava koje su na različite načine podaleko od njihovih.² Podržao sam ih u namjeri tražiti put i prema akterima Škole, ali i prema onima koji su na različite načine s njome bili u dijaloškoj komunikaciji.

Peto, kada smo se profesorica Gabrijela Vidan s Odsjeka za romanistiku i ja 1994. godine bili dogovorili utemeljiti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu Hrvatsko-francusku povijesnu radionicu, koja je kontinuirano i djelovala punih desetak godina, cilj nam je bio „dovesti“ *L'École des hautes études en sciences sociales* u Zagreb. (Bilo je to doba kada je ona sama inače bila odlazila u velike kulturne centre preko dojučerašnje „željezne zavjese“, sve do Moskve i Pekinga.) Kada sam jednom prilikom Jacquesa Revela, tadašnjeg predsjednika Škole, nastojao uvjeriti da u tom smislu dođu u Zagreb itd., odgovorio mi je da su mu profesori širom svijeta u ambicioznim misijama te da se boji, nastave li u istom smjeru, da je pitanje što će od Škole uopće biti. Dakako, bilo je to rečeno s dozom galske autoironije, pa i zadovoljstva, ali i zabrinutosti za budućnost Škole jer je svijet bio sve više „neki drugi svijet“. U tom su smislu ovi razgovori dio jednog duga, koji sam osobno osjećao kao svoj vlastiti te mi je tim draže što su realizirani.³

Šesto, ovi su razgovori k tome svojevrсна anketa u formi u kojoj su Marc Bloch i Lucien Febvre utemeljili časopis *Annales*, u formi *enquête collective*, preuzetoj od Henrija Berra, koja je u ovom časopisu dobila dotad nepoznatu kreativnu snagu. Osamdeset godina kasnije ova *enquête collective* ipak ima draž novoga jer je realizirana na način i u tematskim razmjerima koji su izvorni *hommage* jednoj tradiciji koja ima budućnost.

Zašto je iskustvo tradicije *Annales* i danas toliko provokativno studentima povijesti, neovisno o tome što ta tradicija nema onu znanstvenu i intelektualnu težinu kakvu je na jedan način imala u desetljeću prije Drugog svjetskog rata i na drugi način najmanje dva desetljeća poslije Drugog svjetskog rata? Svatko će, dakako, ponuditi drugačiji odgovor na postavljeno pitanje. Ovi razgovori implicitno, a ponegdje i eksplicitno, nude jedan generacijski odgovor. Ponudio bih, sa svoje strane, razmišljanje u vezi s time, vraćajući se na svoja profesionalna ishodišta 1960-ih i 1970-ih:

moderna politika je u 19. i 20. stoljeću ušla u ljudsku svakodnevicu, društvenu i nacionalnu, kao „sudbina“, kao izvorište najvećih individualnih i kolektivnih ushićenja i najdubljih razočarenja. U svijetu je nebrojeno mnoštvo „revolucija“ i njihovih negacija od 1789. do 1815., od 1917. do 1989. godine, kao i drugih, politički motiviranih konflikata različitih razina „rashlađenosti“, odnosno „zagrijanosti“, sve do atomskog usijanja 1945. godine, što, dakako, uključuje svjetske ratove 1914.-1918. i 1939.-1945. godine. Njihova je ljudska cijena trajno izvorište individualnih i kolektivnih trauma, čiji smo svi ovisnici. Historijska je znanost u 19. stoljeću konstituirana kao znanost o „političkome“ u spomenutom totalizirajućem poimanju, kao znanost, ali i kao scijentizirana forma nacionalne ideologije. Kao takva je morala biti dovedena u pitanje u 20. stoljeću.

Utemeljitelji časopisa *Annales* i njihovi sljedbenici obrnuli su temeljno istraživačko pitanje u historijskoj znanosti i, umjesto opsesije totalizirajućom politikom, postavili ga kao pitanje totaliteta povijesnog iskustva ljudske vrste, kao pitanje povijesti

civilizacije. Učinili su to na način koji je historijsku znanost širom otvorio inter- i transdisciplinarnoj komunikaciji s društveno-humanističkim, ali, u konačnici, sa svim drugim znanostima. Naime, nebrojene su promjene u ljudskim životima između 1800. i 2000. godine, koje stalno drže otvorenima pitanja temeljnih vrijednosti života, shvaćanja odnosa među ljudima, kvalitete života i okoliša, granica mogućnosti ljudske vrste... Danas nam je jasno da je prije stotinjak godina bilo samo pitanje vremena kada će moderna politička historija dobiti svoju radikalnu konkurenciju. Nije sporno da su se vrlo brzo mogle uočiti velike epistemološke i svakovrsne druge teškoće u realizaciji inicijalne orijentacije časopisa. One su postale još uočljivije poslije 1945. godine, kada se časopis postupno institucionalizirao kao svjetski umrežena škola. Bitno je da u toj školi smisao za inovacije nikada nije bio izgubljen i da se škola nikada nije pretvorila u Hram. Mislim da je to najjače izvorište njezine životnosti i za nove generacije povjesničara, među kojima je svoje mjesto ovim razgovorima stekla i urednička skupina časopisa *Pro tempore*.

— Zagreb, 5. lipnja 2011. godine

BILJEŠKE

- 1 U posljednje tri godine samo kolega Šimetin Šegvić i ja, od početka naše suradnje u vezi s njegovim intervjuom s Williamom Johnstonom, koji je objavljen kao svezak u seriji „Dijalog s povodom“ fakultetskog Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije, koju sam ja pokrenuo, razmijenili smo više od stotinu radnih poruka. Siguran sam da je broj poruka koje je razmijenio s drugim nastavnima sličnog reda veličina.
- 2 Da se ne bismo pogrešno razumjeli! Sâm sam bio *l'étudiant libre* na *L'École des hautes études en sciences sociales* u Parizu, 1980/1981. godine i vrlo dobro pamtim spontanost u komunikaciji velike većine profesora koji su bili međunarodni „celebrities“ u struci, ali i kulturnoj javnosti. Bilo je to nešto novo u mome dotadašnjem studentskom iskustvu, stečenom u Zagrebu, Beogradu i Beču. Doduše, bio sam došao u školu u 32. godini života, kao doktorand i to kao uvjereni „analist“, t.j., bio sam jedan među desetinama „sličnih“ koji su samo u toj generaciji bili došli s raznih strana svijeta da i sami na „izvoru“ sazriju kao „analisti“.
- 3 Moja doktorska disertacija, „Vojna Hrvatska – La Croatie militaire: Krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809. – 1813.)“ (2 sv., Zagreb 1988.), bila je napisana kao ogled iz „totalne“ regionalne historije, dakle, u tradiciji Škole. Mislim da je bila jedina takva u hrvatskoj historiografiji. Raspravu s njome u vezi, u kojoj su sudjelovali pored ostalih Miroslav Bertoša, Mirjana Gross, Igor Karaman itd., osobno sam doživio kao veliko ohrabrenje, ali i kao još jedan, pored više drugih dokaza da se hrvatska historiografija ubrzano kreće ususret novim sličnim izazovima (vidjeti: „Krajiška feudalizacija i počeci modernizacije“, u: *Naše teme*, god. 33, br. 7 – 8, Zagreb 1989., str. 1912 – 1954).

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlasisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com